

Пітюлич Михайло Іванович,

д.е.н., професор, завідувач відділу науково-технічної діяльності,
Мукачівський державний університет

Гоблик Володимир Васильович,

д.е.н., професор, перший проректор
Мукачівський державний університет

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ СУТНОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Інтеграція України в Європейський економічний простір супроводжується масштабною трудовою міграцією економічно активного населення. У нинішніх умовах вона набуває якісно нових форм, змінюється мотиваційна складова трудових переміщень, суттєвих змін зазнала структура населення, включеного в сферу міграційних процесів, зростає частка осіб з високим професійно-кваліфікаційним та освітнім рівнем і значним досвідом роботи. Все це вимагає глибокого осмислення та дослідження причинно-наслідкових зв'язків трудової міграції, глибокого наукового аналізу сучасних тенденцій, виявлення переваг та потенційних загроз для країни, формування виваженої державної трудовіміграційної політики. Віддаючи належне існуючим науковим напрацюванням, слід констатувати, що дослідження трудовіміграційних процесів, за незначним винятком знаходяться на початковій стадії: багато методичних та організаційних аспектів їх регулювання належним чином нерозкриті, їм бракує глибокого наукового розуміння сутності міграційних процесів як складного соціально-економічного явища. У статті зроблено спробу розкрити гносеологічну природу та сутність міграційного процесу як складної системи соціального порядку. Особлива увага приділена аналізу його системоформуючих складових, що перебувають між собою у причинно-наслідкових зв'язках і забезпечують його цілісність, що має важливе значення для формування організаційно-економічного механізму регулювання трудовіміграційними процесами. В процесі дослідження з'ясовано, що міграційний процес як складна система включає ряд взаємопов'язаних між собою стадій – міграційне середовище, міграційну ситуацію, міграційну поведінку, міграційний рух, тобто мобільність та адаптацію трудових мігрантів. В статті особливий акцент робиться на аналізі вихідної, базової стадії міграційного процесу – міграційному середовищі, яке детермінує міграційну ситуацію, під впливом якої формується міграційна поведінка, а відтак міграційна мобільність та інтенсивність трудових переміщень. Таке розуміння сутності міграційних процесів має важливе значення для практики регулювання міграційними процесами та формування організаційно-економічного механізму регулювання трудовими переміщеннями. Аналіз кожної із виокремлених стадій дає можливість забезпечити системність і комплексність управління трудовіміграційними процесами, підвищити ефективність державної міграційної політики.

Ключові слова: міграційний процес, стадії міграційного процесу, механізм, регулювання.

ВСТУП

Постановка проблеми. Незалежність України, її прагнення інтегруватися в Європейський економічний простір супроводжується масштабною міграцією економічно активного населення, несучу конструкцію якої формує міждержавна трудова міграція. Діапазон експертних оцінок її масштабів коливається в межах від 3 млн. до 7 млн. осіб.

Соціально-економічна нестабільність, непослідовність та помилки у реалізації ринкових реформ, неефективність та функціональна незавершеність трансформації базових інститутів, корупція, наявність значних бар'єрів на шляху ведення бізнесу, знецінення людської праці, а відтак зниження життєвого рівня значної частини населення – ось далеко не повний перелік причин, які змушують працездатне населення шукати самостійні форми адаптації до нової соціально-економічної реальності. Як показує життя, найбільш зрозумілою і органічною із них стала трудова міграція, що набула одностороннього характеру.

Аналіз останніх публікацій. Інтенсифікація і масштабність трудовіміграційних процесів суттєво

активізували наукові дослідження, які є емпіричним опертям для обґрунтування та реалізації трудовіміграційної політики, формування ефективних механізмів її регулювання. У їх розробку значний вклад внесли вітчизняні вчені-демографи М. Долішній, Ф. Заставний, Е. Лібанова, С. Пирожков, І. Птуха, У. Садова, О. Хомра, О. Шаблій та інші [1, 3, 4, 9, 12]. Значний імпульс отримали наукові дослідження регіональної міграційної політики у яких розглянуто питання формування регіональних міграційних систем, регулювання трудовіміграційних процесів у транскордонних регіонах, обґрунтуванню ролі міграції у гармонізації соціально-економічного розвитку поліетнічних територіальних суспільних систем тощо [6, 7, 8, 10].

Завдяки останнім напрацюванням досліджено теоретичні аспекти сутності феномену міграції, генезис розвитку її форм і видів, чинників, які детермінують просторовий рух населення, що з одного боку, розширило межі пізнання досліджуваного явища, а з другого – розробку урядових програм, в яких обортова, циркулярна міграція набуває значної ваги.

Разом з тим, складність і масштабність процесу трудової міграції, множинність її форм, виникнення

нових явищ в умовах відкритості національної економіки зумовлюють потребу у формуванні державної стратегії регулювання міграційних процесів з метою «уповільнення темпів депопуляції, утримання чисельності та структури населення на рівні, що забезпечує підтримку господарської освоєності території в усіх регіонах держави при збереженні існуючої ментальності української людності» [11, с. 11].

Мета статті (постановка задачі). Метою статті є теоретичний аналіз сутності міграційних процесів як складної системи соціального порядку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування ефективних механізмів регулювання трудові міграційними процесами на будь-якому ієрархічному рівні господарювання вимагає в першу чергу здійснення наукового аналізу об'єкту дослідження, з'ясування його гносеологічної природи, виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, комплементарних функціональних підсистем, взаємодія яких забезпечує реалізацію намічених цілей і завдань. Така постановка проблеми у першу чергу вимагає з'ясування сутності понятійно-термінологічного апарату об'єкту дослідження, у конкретному випадку йдеться про ключову понятійну пару – «міграційний процес».

Активізація дослідницького пошуку у сфері трудові міграційної проблематики, що сьогодні характерна для економічної науки, сприяє дослідженню сутності категорії «міграційний процес» із позиції системного аналізу, що вкрай важливо для цілісних систем та практики регулювання міграційними потоками. У науковій літературі серйозних розходжень в трактуванні змістового навантаження сутності дефініції «міграція» практично немає. У значній частині наукових досліджень «міграція» (лат. *migratio*) означає як переселення або переміщення індивіда або групи людей, спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана із зміною місця проживання [6, с. 33]. Дане твердження абстрагується від маятникової міграції, оскільки цей вид міграції, як правило, не супроводжується зміною місця проживання.

Г. Орлова, Л. Ситник під міграцією розуміють «форму руху перш за все працездатної частини населення» [5, с. 17]. На думку О. Кичак, «міграція» зумовлена економічними, політичними та соціальними причинами, інколи військовими подіями, постійне або тимчасове переселення людей через існуючі державні кордони [2, с. 64]. Наведене визначення скоріш за все пояснює причини, а не сутнісні ознаки досліджуваного поняття та її внутрішню мотиваційну складову, до того ж не всі форми міграції завершуються виїздом населення за кордон.

У наукових дослідження сучасного періоду трудова міграція трактується як один із визначальних чинників, що характеризує розвиток соціально-трудова відносин, формує ситуацію на регіональних ринках праці, сферу зайнятості, рівень добробуту, структуру споживання, режими відтворення населення [7, с. 42].

Окремі автори розуміють міграцію, як складний соціальний процес, пов'язаний із зміною етносоціальної та трудової мобільності населення, а також зі змінами в економічній структурі системи господарювання, в розміщенні основних факторів виробництва [6, с. 34].

Можна навести ряд інших дефініцій сутності трудової міграції, у кожній з яких розкриваються ті або інші її елементи і риси, завдяки яким стає можливим з'ясування сутнісних ознак та природи трудової мобільності населення у ринковому середовищі.

На нашу думку, при аналізі сутності міграційних процесів визначальним є потреби та інтереси людини, детерміновані пошуком оптимального місця роботи і сфери докладання праці з метою самореалізації та саморозвитку у трудовій діяльності. Визнання потреб та інтересів у якості рушійної сили просторового руху населення детерміновано людською поведінкою, яка підпорядкована фундаментальним принципам – максимізації корисності, тобто отриманню найкращого ефекту від використання власної праці.

Таке трактування сутності міграційного руху базується на розумінні людини як найвищої цінності суспільства. У той же час такі процеси, як суспільний поділ праці, розміщення виробництва, його технічна оснащеність, стимулювання праці, наявність виробничої і соціальної інфраструктури можуть лише уповільнювати або інтенсифікувати трудову мобільність. По суті, відмічені процеси в залежності від глибини розвитку суспільного поділу, динаміки розміщення продуктивних сил, рівня технічної оснащеності виробництва функціонально розширюють межі вибору людиною сфери докладання праці і є засобом досягнення безпосередньої мети – реалізації потреб та інтересів людини в сфері трудової діяльності. Звідси цілком логічним є висновок про те, що в умовах конкуренції динамізм розвитку продуктивних сил є головним спонукальним мотивом трудової мобільності, що реалізується в різних формах трудових переміщень.

В умовах інтернаціоналізації економічних відносин, відкритості національних ринків праці, формування інноваційно-конкурентної моделі економіки трудова міграція значно інтенсифікувалася як перманентний процес (лат. *processus* – переміщення), що характеризується динамічними змінами – хвилями, тривалістю, темпами, масштабами. Мінливість і динамізм територіальних трудових переміщень характеризується не тільки масштабами міграції та регулярністю, але і їх тривалістю, тобто протікає у часі, що об'єктивно вимагає його врахування при аналізі міграційних процесів.

Включення фактору часу є важливим з двох основних причин. По-перше, фактор часу лежить в основі типології форм трудової міграції – сезонна, тимчасова, постійна (астрономічний час). Періодизація трудові міграційних потоків у хронологічному контексті та виділення міграційних хвиль відображає історичний час. Зміни у соціальній структурі трудових мігрантів, їх професійно-кваліфікаційні характеристики, формування культури праці відображають соціальний час. Види трудової діяльності, ефективність та

продуктивність праці, інноваційна налаштованість, конкурентоспроможність відображається в економічному часі.

По-друге – фактор часу надзвичайно важливий для аналізу швидкості та динаміки протікання міграційних процесів, масштабів населення, включеного в орбіту міграції, оцінки ймовірних загроз та переваг, впливу на демографічну ситуацію, екістико-поселенську структуру країн донорів та реципієнтів. Таким чином, фактор часу, з одного боку є специфічним вимірником, індикатором рівня трудової мобільності, динаміки та темпів трудових переміщень, які відбуваються в часі, а з другого – інструментом аналізу соціальних та економічних наслідків, зумовлених міграційним рухом для самих трудових мігрантів, як безпосередніх суб'єктів трудових відносин та країни в цілому. При цьому такий аналіз можна здійснювати у різних часових лагах – астрономічному, історичному, соціальному та економічному часовому вимірі, що має важливе значення для розробки державної трудовіграційної політики та формування механізму регулювання трудових потоків.

Таким чином, міграційний процес – це складна структурована система соціального порядку, пов'язана з переміщенням економічно активного населення у

просторі і часі, детермінована його потребами та інтересами, з метою реалізації трудового потенціалу в основній сфері життєдіяльності людини – праці.

Теоретичний аналіз сутності міграційного процесу як складної системи соціального порядку, що характеризується інтегральними якостями вимагає в першу чергу аналізу його системоформуючих складових, тобто функціональних підсистем, взаємодія яких забезпечує його функціонування як цілісного феномену. Така постановка проблеми має важливе значення для проведення емпіричних наукових досліджень, і на цій основі розробки державної міграційної політики та формування механізму регулювання трудовіграційними процесами. Аналіз сучасних наукових досліджень з трудовіграційної проблематики показує, що таке завдання може бути успішно реалізоване з позиції системної теорії, зокрема концепції територіальних міграційних систем. Опіраючись на існуючі наукові напрацювання, предметом дослідження яких є міграційні процеси, з допомогою логічного та інших методів стає можливим аналіз та виокремлення складових міграційного процесу, тобто етапів, на кожному з яких реалізуються певні функції, їх взаємодія, забезпечується цілісність досліджуваного об'єкту і створюється методологічна база для регулювання міграційними потоками.

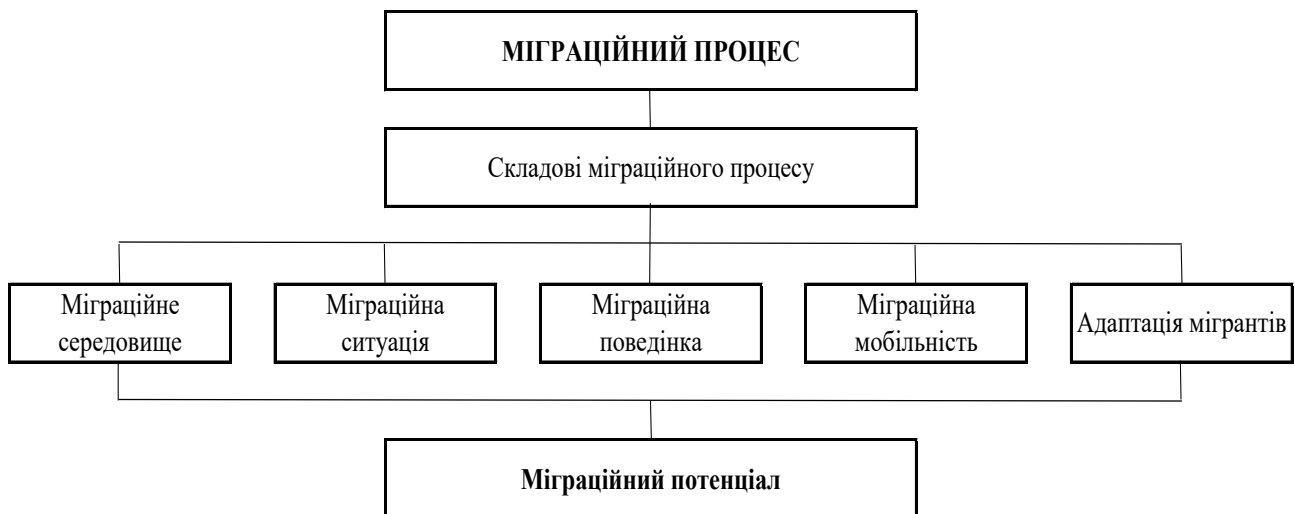

Рис. 1. Системна модель міграційного процесу

Вихідною стадією міграційного процесу є формування міграційного середовища, як об'єктивної передумови виникнення міграційної ситуації, під якою розуміється сукупність міграційної активності та поведінки її носіїв [6, с. 27]. Поділяючи в цілому цю думку, акцентуємо увагу на тому, що міграційна ситуація не може сформуватися або виникнути без наявності відповідного середовища, тобто умов, які детерміновані комплексом взаємопов'язаних чинників економічного, соціального, екологічного та політичного характеру. На це накладається етнокультурна складова, традиції попередніх поколінь, сформовані ціннісні орієнтири у сфері праці, ментальність, цільові установки тощо. У сукупності їх дія створює середовище, яке продукує міграційну ситуацію, характер якої відповідно детермінує міграційну поведінку, налаштованість населення на міграцію, яке може характеризуватися різним рівнем

міграційної активності. Таким чином міграційне середовище, міграційна ситуація та міграційна поведінка населення є цілісною ланкою міграційного процесу, які перебувають між собою у причинно-наслідкових зв'язках. Виділяючи у міграційному процесі в якості базового елемента міграційне середовище, зауважимо, що воно перебуває під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Ми не ставили завдання деталізувати дію зовнішніх чинників, оскільки вони добре відомі. Що ж стосується внутрішніх, то сьогодні пріоритетна роль за економічними. Незавершеність і половинчастість ринкових реформ, слабкість функціонування фундаментальних інститутів ринку, відсутність ефективних механізмів підтримки підприємництва, знецінення людської праці, глибока диференціація в доходах населення, що спровокували масштабну бідність, особливо серед сільського населення, яке

складає ядро трудових мігрантів – ось далеко не повний перелік причин, які генерують умови для інтенсифікації трудоміграційних потоків. Під їх впливом формується несприятлива для України міграційна ситуація з високою міграційною налаштованістю. По суті, це реакція населення, тобто «голосування ногами» на соціально-економічну ситуацію та стан соціально-трудова відносин в країні.

Перманентна криза в Україні, яка супроводжується глибокими деформаціями у сфері соціально-трудова відносин, звужує можливості і виступає гальмом для значної частини економічно активного населення у плані реалізації власного трудового потенціалу. Звідси випливає логічний висновок, що трудова міграція населення є абсолютно виправданим засобом самореалізації у сфері трудової діяльності. А отже прагнення і мотивація багатьох потенційних мігрантів мати високу кваліфікацію, яку потребує ринок праці країн-реципієнтів. Очевидно цим пояснюється тенденція до зростання частки трудових мігрантів, що володіють високими професійно-кваліфікаційними характеристиками. Сказане підтверджується дослідженнями, що проводилися за сприяння міжнародної організації з міграції (МОМ) та Міністерства закордонних справ Королівства Норвегії у 2019 році з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, Молдова, Білорусія, Грузія, які показали, що майже кожен четвертий мігрант був зайнятий на роботах, які вимагають високої кваліфікації.

Реальні процеси, які сьогодні формуються у сфері міждержавної трудової міграції дозволяють спрогнозувати, що така тенденція не тільки збережеться, але і буде посилюватися внаслідок лібералізації трудового законодавства у країнах Європейського Союзу та зняття багатьох бар'єрів на шляху залучення іноземної робочої сили. Підтвердженням цього є сьогодення міграційна політика Німеччини, яка запроваджує ефективні механізми залучення іноземних трудових мігрантів. Аналогічну політику проводять уряди Чехії, Словаччини та Польщі, які щорічно збільшують квоти для українських трудових мігрантів. Таким чином, формуються міграційні коридори Україна-Польща, Україна-Німеччина, Україна-Чехія.

Безумовно, ефективність їх міграційної політики буде визначатися заходами, пов'язаними із адаптацією мігрантів, в арсеналі яких, крім економічних інструментів, важливу роль будуть відігравати важелі, спрямовані на розвиток якісних параметрів життя мігрантів – умови проживання, медичне обслуговування, страхування, тобто забезпечення соціальних гарантій, що створює умови для перетворення міграції у безповоротну форму.

Така ситуація створює реальні ризики для зменшення чисельності економічно активного населення, деформує його статево-вікову структуру і веде до значних втрат демографічного потенціалу країни. А відповідно така ситуація вимагає підвищення ефективності управління трудоміграційними процесами на всіх ієрархічних рівнях господарювання. Вирішення цієї проблеми вимагає формування організаційно-економічного механізму регулювання

трудова переміщеннями, як важливої складової державної міграційної політики. Побудова такого механізму на принципах системності забезпечить комплексний підхід до управління і дозволить впливати на всі стадії міграційного процесу. Це дуже важливе методологічне положення, оскільки на кожній із цих стадій формується властива їй система соціально-трудова відносин і реалізуються певні функції. Разом з тим, всі стадії міграційного процесу органічно поєднані між собою і утворюють цілісний процес. Тому не можна досягти ефективного регулювання, якщо недооцінювати будь-яку стадію міграційного процесу.

Таким чином теоретичний аналіз сутності міграційного процесу вказує на те, що це складна система соціального порядку із багато численними внутрішніми і зовнішніми зв'язками, компонентну будову якої формують п'ять функціональних стадій – середовищна, ситуативна, мотиваційно-поведінкова, мобільна та адаптаційна, кожна з яких реалізує певні функції. Їх органічна єдність задає міграційним процесам цілісного характеру, і як будь-яка складна система потребує формування ефективних механізмів регулювання, у структурі яких ключова роль належить інструментам макроекономічного впливу на економічну ситуацію і соціально-трудова відносини в країні.

Цілком очевидно, якщо в економіці сформувалася несприятлива ситуація для самореалізації у сфері трудової діяльності, то з одного боку посилюється міграційна активність населення, а з другого – це серйозний сигнал для уряду, який формує стратегію економічних реформ та необхідність внесення серйозних корективів для їх реалізації. Якщо здобута людиною професія не затребувана на ринку праці, то це посилає для навчальних закладів про необхідність приведення системи підготовки кадрів до реальних потреб ринку праці. Відсутність належної уваги до проблем збалансування попиту і пропозиції праці створює умови для безробіття та потенційної міграції. Аналогічних прикладів можна навести безліч. Вони є наглядною ілюстрацією того, що процеси трудової міграції потребують формування ефективних механізмів регулювання, дія яких повинна охоплювати всі стадії міграційного процесу і забезпечувати системність.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений аналіз ґносеологічної природи міграційних процесів вказує на те, що це складна система соціального порядку, яка включає ряд взаємопов'язаних між собою стадій, функціонування яких забезпечує цілісність досліджуваного об'єкту і вимагає формування ефективних механізмів регулювання трудових міграційних потоків на різних рівнях господарювання. Отже, формування механізму регулювання трудових міграційних процесів сприяє підвищенню ефективності заходів державної міграційної політики в умовах відкритості національного ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заставний, Ф. Д. Територіальні питання мобільності трудових ресурсів села / Ф. Д. Заставний // Економіка Рад України. – 1985. – № 3. – С. 46-50.
2. Кичак, О. Трудова міграція українців Закарпаття на початку XXI століття та її культурно-побутові наслідки: монографія / О. Кичак. – Ужгород: Гражда, 2012. – 368 с.
3. Лібанова, Е. Вплив зовнішньої міграції на соціально-економічний розвиток України / Е. Лібанова // Економіка України. – 1993. – № 8. – С. 76-80.
4. Лібанова, Е. Замедление миграции может произойти тогда, когда зарплата украинцев будет составлять 70-75% от польского уровня [Електронний ресурс] / Е. Лібанова. – Режим доступу: <https://gordonua.com/news/politics/libanova-zamedlenie-migracii-mozhet-proizoyti-togda-kogda-zarplata-ukraincev-budet-sostavlyat-70-75-ot-polskogo-urovnya-244129.html>.
5. Орлова, Г. Про політекономічний зміст міграційного руху населення / Г. Орлова, Л. Ситник // Маятникова міграція сільського населення. – М.: Вид-во «Фінанси і статистика», 1981. – С. 14-23.
6. Регіональна міграційна політика та механізми її регулювання / НАН України ІРД. Наук. ред. У. Я. Садова. – Львів, 2011. – 508 с.
7. Регулювання трудовіміграційних процесів у транскордонному регіоні / за заг. ред. д.е.н., проф. Пітюлича М. І. [М. І. Пітюлич, В. В. Гоблик, Т. Д. Щербан та ін.] – Мукачево: Вид-во МДУ, 2015. – 150 с.
8. Романюк, М. Д. Трудова маятникова міграція населення Прикарпаття / М. Д. Романюк. – Львів: Світ, 1999. – 232 с.
9. Смутчак, З. В. міграційні загрози в умовах Євроінтеграції: методологія та практика регулювання: монографія / З. В. Смутчак. – Кропивницький: ПП «Ексклюзив-систем», 2019. – 336 с.
10. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Територіальні міграційні системи: теорія і практика [Збірник наукових праць] / НАН України ІРД. Редкол.: В.С. Кравців. – Львів, 2013. – Вип. 3 (101). – 540 с.
11. Стратегія демографічного розвитку на 2006-2015 роки // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – № 1. – С. 3-22.
12. Хомра А. У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования / А. У. Химра. – К.: Наукова думка, 1979. – 146 с.

REFERENCES

1. Zastavnyy, F. D. (1985). Terytorial'ni pytannya mobil'nosti trudovykh resursiv sela [Territorial issues of village labor mobility]. Economy of Councils of Ukraine, 3, 46-50 [in Ukrainian].
2. Kychak, O. (2012). Trudova mihratsiya ukrayintsev Zakarpattya na pochatku KhKhI stolittya ta yiyi kul'turno-pobutovi naslidky [Labor migration of Transcarpathian Ukrainians at the beginning of the 21st century and its cultural and social consequences]. Uzhhorod: Grazhda [in Ukrainian].
3. Libanova, E. (1993). Vplyv zovnishn'oyi mihratsiyi na sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok Ukrayiny [Impact of external migration on the socio-economic development of Ukraine]. Ukraine economy 8: 76-80 [in Ukrainian].
4. Libanova, E. Zamedlenye myhratsyy mozhет proyzoyti tohda, kohda zarplata ukrayntsev budet sostavlyat' 70-75% ot pol's'koho urovnya [Slowdown of migration can occur when the salary of Ukrainians will be 70-75% of the Polish level]. Retrieved from <https://gordonua.com/news/politics/libanova-zamedlenie-migracii-mozhet-proizoyti-togda-kogda-zarplata-ukraincev-budet-sostavlyat-70-75-ot-polskogo-urovnya-244129.html> [in Russian].
5. Orlova, H. (1981). Pro politekonomichnyy zmist mihratsiynoho rukhu naseleण्या [On the Political Economy of the Migration Movement of the Population]. In Orlova, H., Sytnyk, L. Pendulum Migration of Rural Population, 14-23. Moscow: Finance and Statistics [in Ukrainian].
6. Sadova, U. Ya. (Ed.). (2011). Rehional'na mihratsiyina polityka ta mekhanizmy yiyi rehulyuvannya [Regional migration policy and mechanisms for its regulation]. Lviv [in Ukrainian].
7. Pityulych, M. I. (Ed.). (2015). Rehulyuvannya trudomihratsiynykh protsesiv u transkordonnomu rehioni [Regulation of labor migration processes in the cross-border region]. Mukachevo: Publishing house of MSU [in Ukrainian].
8. Romanyuk, M. D. (1999). Trudova mayatnykova mihratsiya naseleण्या Prykarpattya [Labor pendulum migration of the population of the Carpathian region]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
9. Smutchak, Z. V. (2019). Mihratsiyini zahrozy v umovakh Yevrointehratsiyi: metodolohiya ta praktyka rehulyuvannya [Migration threats in the context of European integration: methodology and practice of regulation]. Kropyvnytskyi: PP «Exclusive Systems» [in Ukrainian].
10. Kravtsiv, V. S. (Ed.). (2013). Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny. Terytorial'ni mihratsiyini systemy: teoriya i praktyka [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Territorial migration systems: theory and practice] 3(101) [in Ukrainian].
11. Stratehiya demohrafichnoho rozvytku na 2006-2015 roky [Demographic Development Strategy 2006-2015]. (2006). Demography and the Social Economy 1: 3-22 [in Ukrainian].
12. Khomra, A. U. (1979). Myhratsyya naseleण्या: voprosy teoryy, metodyky yssledovannya [Migration of the population: questions of theory, research methods]. Kiev: Naukova Dumka [in Russian].

Питюлич Михайл Иванович, Гоблик Владимир Васильевич. СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К АНАЛИЗУ СУЩНОСТИ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Интеграция Украины в Европейское экономическое пространство сопровождается масштабной трудовой миграцией экономически активного населения. В нынешних условиях она приобретает качественно новые формы, меняется мотивационная составляющая трудовых перемещений, существенных изменений претерпела структура населения, включенного в сферу миграционных процессов, растет доля лиц с высоким профессионально-квалификационным и образовательным уровнем и значительным опытом работы. Все это требует глубокого осмысления и исследования причинно-следственных связей трудовой миграции, глубокого научного анализа современных тенденций, выявления преимуществ и потенциальных угроз для страны, формирования взвешенной государственной трудовой миграционной политики. Отдавая должное существующим научным наработкам, следует констатировать, что исследования трудовой миграционных процессов, за незначительным исключением находящихся на начальной стадии: много методических и организационных аспектов их регулирования должным образом не раскрыты, им не хватает глубокого научного понимания сущности миграционных процессов как сложного социально-экономического явления. В статье сделана попытка раскрыть гносеологическую природу и сущность миграционного процесса как сложной системы общественного порядка. Особое внимание уделено анализу его системообразующих составляющих, находящихся между собой в причинно-следственных связях и обеспечивают его целостность, имеет важное значение для формирования организационно-экономического механизма регулирования трудовой миграционными процессами. В процессе исследования установлено, что миграционный процесс как сложная система включает ряд взаимосвязанных между собой стадий – миграционную среду, миграционную ситуацию, миграционное поведение, миграционное движение, то есть мобильность и адаптацию трудовых мигрантов. В статье особый акцент делается на анализе исходной, базовой стадии миграционного процесса – миграционной среде, детерминирует миграционную ситуацию под влиянием которой формируется миграционное поведение, а затем миграционная мобильность и интенсивность трудовых перемещений. Такое понимание сущности миграционных процессов имеет важное значение для практики регулирования трудовой миграционными процессами и формирования организационно-экономического механизма регулирования трудовыми перемещениями. Анализ каждой из выделенных стадий дает возможность обеспечить системность и комплексность управления трудовой миграционными процессами, повысить эффективность государственной миграционной политики.

Ключевые слова: миграционный процесс, стадии миграционного процесса, механизм, регулирования.

Pityulych Mykhaylo I., Hoblyk Volodymyr V. SYSTEM APPROACH TO ANALYSIS OF THE ESSENCE OF MIGRATION PROCESSES

Ukraine's integration into the European Economic Area is accompanied by large-scale labor migration of economically active population. Under the current conditions, it takes on new forms of quality, the motivational component of labor displacements is changing, the structure of the population included in the sphere of migration processes has undergone significant changes, the share of persons with high professional qualification and educational level and considerable work experience has increased. All this requires deep reflection and investigation of the cause and effect relationships of labor migration, a thorough scientific analysis of current trends, identification of benefits and potential threats to the country, the formation of a well-considered state labor migration policy. Paying attention to existing scientific developments, it should be noted that studies of labor migration processes, with a small exception, are at an early stage: many methodological and organizational aspects of their regulation are not properly disclosed, they lack a deep scientific understanding of the essence of migration processes as a complex social and economic phenomenon. The article attempts to reveal the epistemological nature and essence of the migration process as a complex system of social order. Particular attention is paid to the analysis of its system-forming components, which are in causal relationships and ensure its integrity, which is important for the formation of organizational and economic mechanism of regulation of labor migration processes. In the course of the research it was found out that the migration process as a complex system involves a number of interrelated stages - migration environment, migration situation, migration behavior, migration movement, i.e. mobility and adaptation of labor migrants. The article focuses on the analysis of the initial, basic stage of the migration process - the migration environment, which determines the migration situation, under the influence of which migration behavior is formed, and therefore migration mobility and the intensity of labor movements. This understanding of the nature of migration processes is essential for the practice of regulating migration processes and for the formation of an organizational and economic mechanism for regulating labor movements. The analysis of each of the isolated stages makes it possible to ensure the systematic and comprehensive management of labor migration processes, to increase the efficiency of the state migration policy.

Keywords: migration process, stages of migration process, mechanism, regulation.

Одержано 14.10.2019 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>